

SLOVENSKI UČITELJ.

List za učitelje, odgojitelje in šolske prijatelje.

Izhaja 1., 10. in 20. vsakega meseca in velja 3 gld. za vse leto, 1 gld. 50 kr. za pol leta. Učiteljskim pripravnikom se daja za 2 gld. na leto. Spise, dopise in naročnino sprejema Ivan Lapajne, nadučitelj v Ljutomeru na Štajerskem. Oznaniła, reklamacije in druge administrativne reči naj se blagovolijo pošiljati „Narodni tiskarnici“ v Mariboru v koroški ulici hiš. šte. 229.

Štev. 28. V Mariboru 5. novembra 1873. I. letnik.

Slovenska učna sredstva*).

Mnogo učnih knjig in sredstev preskrbela je v slovenskem jeziku za slovenske šole c. kr. založba šolskih knjig na Dunaji. Že leta 1863. je vodstvo založbe 53.827 knjig za slovenske šole prodajalcem poskupilo, in leta 1864. našteva zapisnik zaloge že 36 slovenskih del. Leta 1871. oddalo se je že 99.384 slovenskih knjig, in od teh se jih 17.999 zastonj podarilo. Da se je naša slovenska narodno-šolska literatura vsaj malo obogatela, hočemo tu iz omenjene knjige najprvo navesti število knjig, katere imamo za poedine učne predmete.

Število knjig iz c. kr. založbe je sledeče: 7 knjig za veroznanstvo, 31 knjig za jezike (slovenski in nemški), 9 (zdaj že 10) knjig za računstvo, 4 knjige raznega zadržaja za nedeljske, oziroma za meščanske šole.

O knjigah, založenih po privatnih podvzetnikih, piše gosp. Klodič v omenjenem poročilu tako-le:

Ker je c. kr. zaloga šolskih knjig za izdavanje šolskih delov velik privilegij imela, zavoljo tega se pisatelji in založniki niso mogli ž njo poganjati, da bi šolsko literaturo pomnožilo. Ni se torej čuditi, da so do leta 1860. zasebniki izdali samo 3 knjige, ki so se v šoli rabile. Leta 1842. prišla je na svetlo v 1. natisu pri Leonu v Celoven knjiga „Blaže in Nežica v nedeljski šoli“, spisal poznejši labudski (mariborski) knezoškof Slomšek. Knjiga ta obsega v obliki povedek vse važnejše šolske nauke. Vmes obravnava tudi nemško slovnico. Ta knjiga je bila leta 1864. v tretje natisnjena. V ravno isti zalogi (Leon-ovi) prišel je leta 1850 „Spisovnik za Slovence“ na svetlo, to je izglednik različnih pisem, in leta 1855. pa Rozman-ova „Kateketika ali poduk prvencev v sveti Jezusovi veri“.

*) Iz knjige „Bericht über das österreichische Unterrichtswesen“.

Prijatelji mladine so v tem času spisovali take slovenske knjige, ki so bile primerne za šolska darila, ali ki so služile v daljno izobraževanje mladine, ki je iz šole izstopila, in tudi take knjige, ki so bile učiteljem pomožne pri poučevanju. Take knjige so prišle na svetlo v zalogi: Leon-a in Liegel-a v Celovcu, Giontini-ja, Blaznik-a in Milic-a v Ljubljani, Paternolli-ja v Gorici, in pozneje tudi v zalogi družbe sv. Mohora v Celovcu in Slovenske Matice v Ljubljani.

Družba sv. Mohora, ustanovljena leta 1852., ima namen, dobre knjige za narod, verskega in podučljivega zadržaja po le mogoči nizki ceni med ljudstvo razširjevati.

Društvo šteje zdaj nad 20.000 udov, vsaki dobi na leto za svoj donesek (samo 1 gld.) po več (5—6) društvenih knjig.

Slovenska Matica v Ljubljani se je ustanovila l. 1864, in ima posebno ta namen, da znanstveno slovstvo med Slovenci pospešuje. To društvo šteje zdaj nad 2000 družabnikov, in je izdalo do lanskega leta 27 knjig. — Leta 1867. se je bil privilegij založbi šolskih knjig nekoliko okrajšal, in l. 1869 bil je popolnem odpravljen. Vsled tega so poskušali nekteri marljivi učitelji, potrebne učne pomočke za slovenske narodne šole s pomočjo svojih lastnih skušenj sestavljati; da pa nekteri teh poskusov niso dobri bili, to je treba tudi temu vzroku pripisovati, da ni pri novi osnovi šolstva nobeno deželno šolsko svetovalstvo izdalo izglednih učnih črtežev, po katerih bi se učitelji pri svojih spisih ravnali.

G. Klodič našteva dalje vse ali skorej vse slovenske knjige, ki so namenjene za narodne šole, ki se v šolah tudi rabijo, ali ki bi pri poduku prav koristile, pa niso prišle na svetlo v c. kr. založbi. S tem je g. Kl. možem družih narodov, ki bodo to poročilo ministerstva čitali, odkril in pokazal, da naša slovenska šolska literatura ni tako revna, kakor se je o njej po krivičnem pisalo in obrekovalo. Ker utegne ktera teh knjig še kateremu naših čitaljev neznana biti, zavoljo tega jih bomo tu tudi mi navédli. To storimo pa še zavoljo tega vzroka, ker smo sem ter tje slišali željo, da bi „Učitelj“ slovenske šolske knjige nanznanjal in priporočeval.

Take knjige so:

1. Nazorni nauk za slovensko mladost. Obsega 30 barvanih tabelj na debelem papirji s 380 podobami. Po slovensko razjasnil Ivan Tomšič v Ljubljani. Zaloga Giontini-jeva. 1872.
2. A-B-C v podobah in besedi. Spisal Tomšič. V Ljubljani. Giontini. 1869. Knjižica s podobami, ki ima namen, prav male otroke seznaniti z glasovi.
3. Abecedna tablica. V Ljubljani. Giontini.
4. Slovenska slovnica za prvence. Spisal And. Praprotnik. 1870.
5. Spisje za slovensko mladost. Spisal And. Praprotnik. Založil Gerber v Ljubljani.

Knjige 4—5 je ministerstvo odobrilo. Slovnica Praprotnikova je osnovana po didaktičnem pravilu, da naj se učenec po večih, lehko razumljivih izglelih napeljuje na slovnica pravila, ktera se naj mu potem, ko je je razumel, zopet po mnogih vajah do pravega spoznanja in prilastenja vcepljujejo.

6. Navod rabiti prvo nemško slovnico za slovensko-nemške šole. Sestavil France Gerkman. V Ljubljani 1870. Giontini.
7. Stenske tablice za čitanje po analitično-sintetični metodi, ktere je na vadnici v Mariboru zložil in v šolskem letu 1872/73 rabil g. Ivan Miklošič. To je 15 tabel z izglednimi besedami in s primernimi slikami, ki se rabijo pri začetnem čitanji po omenjeni metodi.

Te table se še le bodo tiskale.

8. Poštevanka in enkrat v eno. Spisal Tomšič. Giontini v Ljubljani.
9. Nova mera na trgu. Giontini v Ljubljani.
10. Metrična mera v dveh tablah od F. Stegnarja, učitelja in šolskega nadzornika v Ljubljani.
11. Geometrija ali merstvo za ljudske šole. Spisal J. Lapajne. Založba Milie-ova v Ljubljani. 1872.
12. Prirodoslovje v podobah. Spisal Iv. Tomšič. V Ljubljani 1869. Giontini. Knjiga obsega sesavce, ptice roparice, ptice pevke, kuretnino, dvoživke, ribe, metulje, žužke, sadno drevje, koristne in škodljive rastline, rudnine. Vsa knjiga ima 14 lepo barvanih tabel in 14 tiskanih strani teksta, ki popisuje živali in ima slovensko, nemško in latinsko terminologijo. (Dalje prih.)

O statistiki avstrijskih, zlasti slovenskih narodnih šol.

(Nadaljevanje iz 24. štev.)

Pri sestavljanji števil za šolo ugodnih otrok so imeli šolski uradi že od nekdanj mnogo dela, kterege pa tudi niso nikdar popolnem rešili. Tako se tudi novim šolskim uradom ni posrečilo, da bi bili izvedili natančno število po postavi za šolo ugodne mladine. Že na prvi pogled teh števil se vidi, da so nezadostljiva. Otrók, v starosti od 6.—12. leta bi bilo po postavi okrajnih šolskih nadzornikov 1,910.579 (po vsem Avstrijskem); onih pa, ki so v 13. in 14. letu, našteva se samo 335.385. Vidi se, da to poslednje število je v primeri s prvim vse premalo. Leta 1870 dovršena štetev ljudstva kaže vsa druga števila otrok, nego pa govoré date, nabrane po okrajnih šolskih nadzornikih.

Ljudska štestev navaja 3,410.100 otrok v starosti 6.—14. leta. Poročila okrajnih šolskih nadzornikov pa kažejo število

2,245.964, to je za 1,164.136 manje. Iz tega sledi, da se je držati pri določevanju o šolskem obiskovanju bolj na date ljudske štetve, nego na števila okrajnih šolskih nadzornikov, in da je šolsko obiskovanje še veliko slabi, nego ga nadzorniki opišejo.

Z ozirom na števila otrok, sestavljena na podlagi ljudske štetve, obiskuje po slovenskih deželah na 100 šolo ugodnih: na Štajerskem samo 56, na Koroškem 58, na Kranjskem 62, v tržaški okolici 50, na Goriškem 40 in v Istriji 37. Po izkazih konzistorijev je bilo v letu 1868. 2,219.917 za šolo ugodne mladine (se ve, da je to premalo število); od teh jih je 1,691.349 v resnici v šolo hodilo. Iz teh števil se izračuni, da je vendar 76% šolo obiskajoče mladine bilo, med tem, ko se vsled izkazov iz ljudske štetve zdaj 18% manj šolo obiskajoče mladine pokaže. Bili smo torej malo prevarjeni. Pohod narodne šole na Avstrijskim cenil se je enak šolskemu pohodu nemških dežel, ktere pa v tem avstrijske dežele mnogo presegajo.

Do 12. leta je šolsko obiskovanje na Tirolskem, od 12. do 14. leta pa na Predarelskem najboljše.

V sledečem naj še sestavim skupni spregled šolstva po slovenskih deželah in okrajih.

Š t a j e r s k o .

Šolski okraj	Število				Otroci spadajoči		Na 100 za šolo ugodnih spada šolo obiskajočih
	šol	učiteljev	za šolo ugodnih otrok	šolo obiskajočih otrok	na eno šolo	na enega učitelja	
Celje (mesto) . . .	2	9	581	611	305	67	105
Maribor (mesto) . .	4	21	1776	1215	303	57	68
Celje (okolica) . .	13	16	5322	2219	170	138	41
Kozje	14	15	3207	2003	143	133	62
Vransko	5	5	1601	812	162	162	50
Ormuž	10	15	2894	1546	154	103	53
Konjice	10	16	3877	1555	155	97	40
Sv. Lenart	7	14	2788	1434	204	102	51
Sevnica	3	5	1576	525	175	105	33
Ljutomer	5	11	1975	1045	269	95	52
Marnberg	10	12	2753	907	90	76	32
Šmarje	10	11	3088	1695	169	155	54
Maribor (okolica) .	22	39	7578	3392	154	87	44
Gornjigrad	4	4	2205	486	121	121	22
Gornja Radgona . .	5	11	1896	1106	221	100	58
Ptuj	15	24	7823	2845	189	114	36
Brežice	9	14	2779	1461	162	104	52
Bozatec	6	8	2096	959	159	118	45
Šoštanj	6	7	1618	867	144	123	53
Laško	8	9	3145	1056	132	117	33
Slov. Bistrica . . .	9	13	3161	1619	179	124	51
Slov. Gradec . . .	5	7	1800	658	131	94	36

(Dalje prih.)

Prvi zbor slovanskih pedagogov.

(Dalje.)

I. glavna sjednica.

Pošto se je oko 9 satij u zelenoj dvorani c. akademije znanostij sakupilo do 200 učitelja s raznih krajeva slavenskih, otvori skupštinu predsjednik središnjega odbora, g. Jan L. Mašek, učitelj smihovski, sljedećim govorom:

Slavna skupštino!

S-čežnjom i radošću neizrecivom očekivasmô čas, kad će se ostvariti misao nedavno zasnovana na obalah Save u bielom Zagrebu. Hvala Bogu, dočekasmo se toga prije, nego li smo se nadali. Jedva su protekle dvie godine, pa evo iz sjemena, zasijana na prvoj obćoj hrvatskoj učiteljskoj skupštini, raste već stabalce, koje će uz marljivu njegu nositi već ljetos ploda, kojim valja da se tada njegda okriepi i ojači mnogobrojna, ali žalibože razdrobljena obitelj slavenska.

A zar nedodjosno mi vsi od brze Save i od ušća Drave, iz junačke Krajine, pa s-kršna Primorja i Dalmacije, od Vltave srebroppjene i od svetoga Velegrada, iz krajeva Milčanâ, a iz domovine velikoga Kopernika — zar mi svi, velju, nedodjosmo ovamo, da okusimo prvi ovaj plod bratske uzajamnosti na polju školskom, te se ojačimo za daljnji râd? Nu mlado ovo stabalce slavenske uzajamnosti donieti će obilna i zdrava ploda tek onda, ako ga neprestanemo zajednički njegovati, ako si budemo u tom djelu bratski pomagati. Radinost, kojoj je plod prva ova naša skupština, imadjaše mnogo potežkoća i zaprieke; ravno-dušje i nepovjerenje pratilo ju od početka sve do kraja, potičuće budi s nepoznavanja stvari, o kojoj radimo, budi s prezira vriedne tuposti narodne ćuti, budi opet s prevelike bojazljivosti, da mjesto na korist nebude Slavenstvu na štetu.

Ali iskreno i revno nastojanje pouzdanikâ radećih o izvedbi djela u Zagrebu zasnovana, njihovo nepokolebivo osvjedočenje, da je silna potreba, da se Slaveni u svih strukah duševne djelatnosti uzajamce što više podupiru, svladala je napokon sve one zaprieke, te se postignulo to, da smo danas evo tuj, da si pružimo ruke desnice u znak, kako ćemo svagda vjerno si pomagati, kako ćemo iskreno i složno raditi, da se učvrsti i ojači uzajamnost slavenska — da smo tuj, da pokazemo svijetu, što je slavensko učiteljstvo gotovo i kadro raditi u redu učiteljstva ostalih naobraženih naroda na polju prosvjete i obrazovanosti sveobće.

Mene pako zapade, draga braćo, ta riedka čast, pozdravit Vas u ime ostalih povjerenika českih, hrvastkih, slovenskih i

srbskih, te kličem iz dna srca svoga: „Dobro nam došli, mili sudrugovi!“

Odista veliku stvar poduzimljemo, draga braćo; veliku joj dakle brigu posvetit moramo, da ju ovršimo častno i na obću korist. Samo molim, nitko se neplaši poteškoća, što no se sa svih strana pojavljuju; nitko se za boga nedaj ustrašiti, ako nam odmah sve za rukom nepodje; negubimo, mila braćo, duha, kada budu neprijatelji uzajamnosti slavenske sumnjičiti svaki naš korak: sviest, da poduzimljemo stvar svetnu, stvar neizmjereno koristnu, smjerajuću k napredku sveobćemu, jačati će i sokoliti nas, te tako ojačeni svladati ćemo sve, te biti učestnici nagrade, koja neće mimoći onih, koji će u djelu toli zaslužnom uztrajati do kraja.

„Ne z mutného oka, z ruky pilné naděje kmitne.“ „Cit' me již jednou, že Slovanstvo celé našim jest a my jsme opět jeho!“ (Ne iz oka mutna, iz ruke marljive nada će osvanuti.“ Osjetimo već jednom, da Slavenstvo celo jest našim, a mi da smo njegovi!)

Hajdmo dakle, mila braćo, žurno na posao, na posao složan i uztrajan! majka će Slava blagosloviti rad svojim vjernim sinovom! — Na zdar! (Slava i živio uz dugotrajni pljesak.)

Poslie kako se primio poslovni red, izabra skupština za predsjednika g. J. L. Maška, za podpredsjednike: g. Ivana Filipovića i g. N. Vukičevića, ravnatelja učiteljišta u Zomboru, a za bilježnike gg. Cihlařa, učitelja u Kraljevići, St. Basarička, učitelja u Virovitici, V. Vanička, učitelja u Jilmenici u Českoj i M. Petrovića, profesora na učiteljištu zomborskom.

Iza toga stupi na govornicu g. I. Filipović i razloži historički razvoj ciele pomisli sliedećim češće odobranim govorom:

Slavna skupštino! Odlikovanje, kakono meni evo u dio pada, ide samo veoma odličnim zaslugam za koju stvar. Ja si medjutim nisam svjestan, da sam što osobito zaslužna za ustanak ove slavne skupštine učinio, jer ovo što sam učinio, učinio bi doista i svaki drugi patriotski učitelj, dapače živo osjećam, da ni podpuno udovoljio nisam patriotskoj dužnosti, jedno za svojih u obće slabih sila za takov rád, a drugo što mi ni okolnosti k tomu najpovoljnije nebijahu.

Ali počem ste, poštovana gospodo, i prema tomu mojemu neznatnomu radu ipak tako blagi, to me upravo ta blagost usmjeljuje, da zahvaljući se na dičnom Vašem odlikovanju odmah Vas takodjer umolim, neka bi mi dozvolili prosboriti nekoliko rieči o postanju i razvitku rada, kojim se je do skupštine došlo.

Silno uplivanje pučke škole na kulturni napredak i konsolidovanje narodno kod drugih naprednih naroda s jedne strane, a s druge opet neuspješno dosad nastojanje na istom polju kod naroda slavenskih, pobudi u slavenskom učiteljstvu želju, da se

ono takodjer zaputi istim putem, kojim se je učiteljstvo drugih kulturnih naroda zaputilo.

Ta želja bijaše izprva posve skromna i tiha; nu počem se je kod nekih grana u istinu plodnom i uspješnom pokazala, počme se naskorom živo osjećati, da je skrajna potreba, da učiteljstvo celoga Slavenstva radi u nekom skladu i sporazumku, ako se hoće, da i celo Slavenstvo kulturno napreduje i kao takovo postane tvornim faktorom u kulturi celoga čovječanstva.

Kako se u obće u sadanjem svijetu svaka plodonosna te na istini i pravdi osnovana idea i žilje i brže razvija, tako se i ta idea poče u djela pretvarati već prigodom I. obće hrvatske učiteljske skupštine, držane u Zagrebu mjeseca Kolovoza 1871.

Iza kako se je na tu skupštinu sabralo bilo iz svih skoro slavenskih krajeva zastupnikâ školstva, bijaše ona upravo kano stvorena, da postane od početnim momentom zajedničkoga rada slavenskoga učiteljstva; pa ona sbiljam to i postane.

Upoznavši bo najme sgodnost toga momenta, koj se možebit nebi više bog zna kada pojavio bio, sabere se 25. Kolovoza nekoliko českih, slovenskih, hrvatskih i srbskih učitelja, pa zaključe sporazumivši se o potrebi zajedničkoga rada, da se osnuje zajednički list: „Slavenskih pedagog“ i da se počme raditi o omogućenju što skorijega sastanka skupštine slavenskih pedagoga, kod koje bi se udario temelj, na kojem bi se s vremenom osnovati imala divna sgrada zajedništva i soldiranosti slavenskoga učiteljstva.

Da se zaključkom toga dogovora odmah ozbiljno put krčiti stane, osnuje se već početkom sljedeće godine 1872. predloženi list, a tečajem iste godine izradi se takodjer dogovorno program, na kojem bi se namjeravana skupština sagraditi imala.

Kod opetovna sastanka istih rodoljubivih učitelja prigodom slovenske obće učiteljske skupštine u Ljubljani mjeseca Rujna 1872. pretrese se taj program, a zatim se s-mjesta na njegovu temelju osnuje i privremeni odbor, koji je evo ovu skupštinu sazvaio.

Kako je privremeni odbor materijal za samu skupštinu priredio, to će se, moja gospodo, razjasnit, kada se predje na samu razpravu predloženih pitanja, a kad se dodje na organizaciju budućih skupština, koja se s prvim pitanjem predlaže, razjasnit će se, zašto je ova prva skupština ovako sastavljena; ovdje ću samo navesti, da je odbor u dalnjem svom radu svladati imao raznovrstnih neprilika i poteškoća, dok je do ovoga rezultata dospio.

Medju samim slav. učiteljstvom odmah se je doduše shvatila potreba, važnost i domašaj same pomisli, nu ono nemogaše ipak samo odlučno djelovati za njezino ostvaranje, počem mu sredstva k tomu ne samo materijalna, nego i u drugom pogledu većinom manjkahu.

Nemožemo se potužiti ni na upravne krugove, da su nam sastanak skupštine ičim otežčavali, dapače radostno priznajem, da su nam uz sve moguće prigovore, i uz sve predsude, koje žalibože još uvijek u našoj državi prama slavenskim kulturnim težnjama gdješto vladaju, ipak svom pripravnošću na ruku išli. A nada sve spomenuti mi je ovdje s-najdubljom zahvalnošću, da nam je najviši znanstveni zavod nesamo austro-ugarske monarkije, nego možemo reći, jedan od prvih znanstvenih zavoda naobraženoga svijeta, na molbu odbora s-najvećom prijaznošću ustupio ove znanostim posvećene prostorije, da u njih prva skupština slavenskih pedagoga sborovati može.

Ovim činom, moja gospodo, visoka je carska akademija sjajno pokazala, da ona ne samo težnje slav. učiteljstva nezameće, nego da ona pučku školu u obće smatra pravnom kariikom u dugoj povorci obrazovnih faktora, kojim ona na čelu stoji.

Nu posvema se drugčije susrelo našem radu od onih krugova, koji su upravo prvi pozvani bili, da nas materijalno podpomognu. Od te strane mogu reći, da si naše preduzeće s-dičnom iznimkom rodoljubivoga slavenskoga građanstva ove sjajne priestolnice upravo nikakova odziva steklo nije.

Što je uzrok tomu bio, da li može bit sama izvanrednost našega preduzeća, ili pako malodušnost, ili pako nerazumienje naših težnja, ili pako i hotomično zapostavljanje pučkoga učiteljstva u obće, to neću da potanje razglabam, jer ti će odnošaji doista i onako ovoj slavnoj skupštini dovoljno poznati biti.

Dosta je, da ovdje žalibože reći moram: Oni, koji su nas najviše imali podupirati, oni su nas najmanje podupirali. Ali uza sve to, što su nam imućnici naši svoju podporu uzkratili, odbor ipak nije klonuo duhom, nego je oslanjajući se na svetost svoga preduzeća svoj posao nastavio, te ga je ne samo moralnom, nego većinom i materijalnom podporom samoga učiteljstva evo sretno svomu koncu doveo, i otvorio je evo slobodnomu napredku čovječanskoga uma posvećene prostorije, da se u njih sinovi jedne majke — stoljeća raztrgani i otudjeni — dogovore i sporazumiju u radu, koji utrti ima puteve sretnijoj i slavnijoj budućnosti, nego li nam je prošlost bila.

Ako išta, to ja upravo tu na prvi pogled nepovoljnu okolnost smatram povoljnim znakom za sve naše buduće nastojanje, za sav naš budući rad. Mnogi će može bit izmedju Vas, poštovana gospodo, reći, da je to neki paradokson, jer kako bi to moguće bilo, da dočim je s jedne strane najveće ravnodušje, upravo skrajnje nehajstvo za ideje naše, da im s-druge strane u prkos tomu ipak proričem nekakova uspjeha, i to sjajna uspjeha. A ipak je tako, kako tvrdim; jer gdje je uz sve nepovoljne okolnosti ipak tolikoga požrtvovanja, tolikoga oduševljenja, kao što ga vi za ostvaranje ove skupštine uložiste, tu neće doista manjkati ni liepih djela, a gdje njih nemanjka, tu

če naskoro doista slediti i uvaženje i priznanje celoga naroda; a kad to nastane, tad će kuenuti čas, koj će nas privedi k cilju naših kulturnih težnja, da će nam najme naše sada žali-bože raztrgano i nemoćno Slavenstvo takodjer postati ujedinjenim jakim, tvornim i naprednim radnikom svjetske kulture i prosvjete.

(Dalje prih.)

Učilni načrt o nauku domovinskem.

(Konec.)

Glejte, mi pa ne imenujemo le stvari v šoli in zunaj šole po teh krajih neba, ampak tudi namer vetra. Kdo vé, po čem spoznamo, od ktere strani in kam veter piha? — Ako so tedaj obrnjeni konci zastave proti vzhodu, piha veter od zahoda. Temu vetru zato zahodnji ali večerni veter, tudi zahodnjak ali večernik pravimo. Ako so pa konci banderce proti zahodu obrnjeni, tedaj imamo pa jutrajnik, burjo ali zdolec. Kako je banderca pri jugu obrnjena? Kako pri severu? Kako pri jugovzhodniku? Kako se spozna iz banderce, da severozahodni veter piha? Kako pri burji? Ljudje iz namera vetrov navadno na vreme sklepajo, kar je dostikrat za nje velike vrednosti, da vedó, ali bode suho ali mokro vreme i. t. d. Navadno pravijo ljudje: „po jugu in krivcu bo dež, po severu in zdolecu sneg, ali pa tudi lepo vreme. Ako v jeseni ali spomladi na večer sever ali gornjak piše, bode drugo jutro slana. Ljudem so tedaj najbolj znani ti le vetrovi:

1. „Izbodnjak, zdolec ali jutrajšček“ piše od strani, kjer solnce izhaja. Ta veter pripiše po neizmernih deželah Azije in Rusije, tedaj po suhih krajih k nam in ne prinaša dežja; zato mu tudi pravimo „suhi veter“ uli „suhi ogeršček“, ki od ogerškega k nam piše; po zimi vendar večkrat s snegom konča. Spomladi in jeseni je bolj navaden; včasih pa tudi po leti piše.

2. „Jug“, „južni veter“ ali „topli veter“, piše od poldanske strani med vzhodom in zahodom iz vroče Afrike in Egipta, in ker zgreje zrak, katerega od južnega morja našene, zato večidel z dežjem jenja, ako ga sever ne pretira, ki potem spet zrak sčisti. Ljudje pravijo, kedar topli jug mesca grudna enkrat piha, da takrat vsaki mesec skozi zimo enkrat piha, kar prijetno, mehko, toplo zimo dela.

3. „Sever“ piše od strani med vzhodom in zahodom, in od ledenega morja čez snežne, mrzle planine norveških, švedskih in ruskih dežel ostro brije; tedaj od severnega, mrzlega kraja piše. Sever čisti zrak in nareja lepo vreme.

4. „Krivce“ ali „zahodnji veter“ piše od strani med severom in jugom. Temu vetru pravijo tudi „posolnčnjak“, zlasti

zato, ker po zimi ali po leti o večerih piše. Tudi ta veter večkrat dež pritira, ker pripiha vlažni zrak čez veliko morje, katero Ameriko od Evrope loči. Ta veter je najmanj navaden. — Med letom se največkrat spreminjata in merita jug in pa sever.

Več vredno kot za nas pa je poznanje vetrov za mornarje, kateri se po morji vozijo več tednov eden za drugim, ne da bi videli suhe zemlje. Kako bi lahko zašli na tej poti, kjer ni nikakoršnih kažipotov, ako bi ne imeli pri sebi neko pripravo, ktera jim je pravi in zanesljivi kažipot. Glejte, to je tista reč (kazaje kompas); to imenujemo kompas. Kakor vidite, pod steklom je ravno taka podoba, kakoršna smo prej na tablo narisali. Tukaj so najprej štiri glavne, potem pa še tukaj štiri sončne strani neba; med njimi pa je, kakor vidite, še veliko drugih sokotov, skupaj $4 \times 16 = 64$. Za nas zadostuje poznati le 8, toda za mornarje je to premalo, oni jih morajo 64 poznati.

Kompas, severnica ali tudi veterna roža tedaj to imenujemo, ker se po tem vselej lahko določi namer vetra. Na sredi, kakor vidite, plava na eveku magnetnica ali magnetna igla, ktera s koncem vselej proti severu kaže, naj jo že zabrnemo kakor hočemo. (Se učencem pokaže.) S pomočjo kompasa tedaj mornar lahko vse druge strani sveta pozve, da vé kje je, bodi si po dnevu ali po noči, in naj je nebo jasno ali oblačno. Mislino si sedaj, barka bi jadrjala proti deželi, ktera je na jugu. Ktero namer mora ona vzeti? — To nam pové kompas. Magnetnica kaže s koncem proti severu; dežela je tedaj na jugu. Mornar mora tedaj v tisti nameri, kamor magnetnica kaže, ravno nasproti jadrati, in prišel bode kamor je bil namenjen. Kaj ne, priprosta in borna priprava, pa je vendar tolike važnosti!

G.

Postava veljavna za Kranjsko,

ktera določuje pravne razmere učiteljev na javnih ljudskih šolah.

(Konec.)

IV. Oddelek.

Kako se učitelji v pokoj devljejo in njih zapuščeni preskrbljujejo.

§. 73. Donesek za vsakega otroka neha, ko izpolni 20. leto ali z dnevom, kterega je bil že poprej preskrbljen.

§. 74. Ako umrli učitelj ne zapusti vdove, ali če ta nima pravice do pokojnine (§. 70), gré vsem nepreskrbljenim otrokom umrlega, ki še niso 20 let stari, v slučaju §. 68. skupaj toliko odpravila, kolikor bi ga imela dobiti vdova; v slučaju

§. 69. pa jim gre skupna (konkretalna) penzija, ki pa znaša šestino plače, katero je rajniki po števnih letih užival.

§. 75. Ta skupna (konkretalna) penzija neha z dnevom, katerega ni več nepreskrbljenega otroka ranjkega pod 20 leti.

§. 76. Ako se učiteljeva vdova zopet omoži, nastopi na mestu odgojitvenih doneskov (§. 72) za otroke umrlega skupna penzija (§. 74), ako si pa ona pridrži za primerljej, ko bi zopet vdova postala, pravico do penzije, obsega ta pridržek tudi odgojitvene doneske, tako da, ako nastopi oni primerljej, precej neha za otroke penzija.

§. 77. Vdova in otroci učitelja umrlega v djanski službi stanujejo še četr štiri leta v prostem stanovanji; ako je pa učitelj dobival denar za stanovanje, jim pa gre še za prihodnji izplačilni obrok denar za stanovanje.

§. 78. Vžitek od zemljišč, ki spadajo k šolam (§. 27), gré dedičem v dejanski službi umrlega učitelja le takrat, ako je smrt bila med 1. junijem in 31. oktobrom. Ako pa ni tako, imajo pa dediči le pravico, da se jim povrnejo tisti stroški, ki so potrebni, da zemljišče vžitek dá.

§. 79. Ako poslednja števna letna plača učiteljeva v djanski službi umrlega ni presegala 600 gold. in tudi zapuščine ne zmore toliko, da bi se poplačali stroški za bolezen in za pogreb, gre dedičem umrlega četr tina tiste letne plače, kakor četr tletina za pogreb.

§. 80. Da bo iz kaj plačevati pokojnine za učitelje v službi onemogle, ravno tako, da se bo zadostovalo tirjatvam za preskrbljevanje njih zapuščenih, naj se ustanovi pokojninska blagajnica, s katero gospodari deželna šolska oblast (§. 57. drž. post. 14. maja 1869).

§. 81. Vsi učitelji, kateri po preskušnji o učiteljski pripravnosti dobé službo, so zavezani, da vplačajo v pokojninsko blagajnico 10 odstotkov od svoje prve za pokojnino števne plače, potem ko bode uravnana, in ravno toliko od zneska, za katerega se jim pozneje plača zboljša in od doklade od službenih let ali od opravilne doklade. Vrh tega plačujejo še vsako leto dva odstotka svojih letnih za pokojnino števnih prihodkov.

§. 82. Izvanredni dohodki penzijskega zaklada so:

1. upravni prebitki iz prodaje šolskih bukev, kateri pridejo na deželo;
2. dohodki od izpraznjenih učiteljskih služeb, kolikor ne spadajo dedičem umrlega ravnatelja, nadučitelja ali učitelja (§§. 78, 79), ali kolikor se ne plačuje z njimi podučitelj;
3. kazenski denarji, kateri se vplačujejo vsled kazenskih sodeb šolskih oblasti.

§. 83. Kar se še potrebuje za letne izdajke pokojninske blagajnice, to se doda iz deželnega premoženja.

§. 84. Prebitki od letnih prihodkov pokojninske blagajnice (§. 81, 83) nalagajo se na obresti in le nje obresti jemljejo se v prihodnji letni račun.

§. 85. Penzije, katere učiteljem ali njih zapuščenim že sedaj grejo, morajo v to zavezani tudi za naprej plačevati.

Prehodne določbe.

§. 86. Deželna šolska oblast ustanovi precej ko ta postava veljavo dobi, učiteljske plače, kakor je to v §. 21. rečeno.

§. 87. Prva v §. 30. zaznamovana doklada od službenih let gre že postavljenim udom nčiteljstva samo tedaj, če že petnajst let služijo na kaki javni ljudski šoli v kraljevinah in deželah v državnem zboru zastopanih nepretrgoma in z vspehom. Sicer pa stopijo učitelji v vžitek prve doklade od službenih let še le tedaj, ko so spolnili petnajsto službeno leto.

§. 88. Na podlogi te ustanovitve naredi vsaka okrajna šolska oblast kataster vseh učiteljskih služeb v okraji.

§. 89. Dohodki vseh učiteljev, katerih vredba se opira na imenovani kataster (§. 88), morajo najkasneje eno leto potem, ko ta postava dobi veljavo, popolnoma uravnani biti.

§. 90. V tem obroku začne tudi pokojninska blagajnica svoje delovanje. Pri uredbi dohodkov vsacega učitelja se tudi znesek, katerega ima učitelj (§. 84) pri okrajni blagajnici vplačevati, prepisuje.

Konečne določbe.

§. 91. Pričujoča postava stopi v djanje tisto šolsko leto, katero nastopi po nje razglašenji.

§. 92. Ko v moč pride pričujoča postava, zgubé veljavo vse ta predmet zadevajoče postave in ukazi.

§. 93. Ministru za bogočastje in uk se naroča, da zvrši to postavo in izdâ potrebne napote.

Dopisi.

V Rajhenburg-u je imelo 6. okt. učiteljsko društvo za okraje Kozje, Sevnica in Brežice svoj redni shod, čegar udeležitve ne morem ponosom omeniti, kajti blizo $\frac{2}{3}$ društvenikov nij prišlo (jih je menda vinska trgatva in počitniško potovanje zadrževalo.)

Na dnevnem redu je bilo: Volitva novega društvenega odbora; poročilo o delovanji in stanji društvenem; govori: a) von der Kabellegung, b) o slovenskem glagolu, c) zemljepisje v ljudskeji šoli; in posamezni nasveti.

V društveni odbor so voljeni:

- a) predsednik gospod France Jamšek, nadučitelj v Rajhenburgu in c. k. okr. šol. nadzornik.

- b) predsednikov namestnik g. Ivan Ornik, nadučitelj na štiri-razrednej šoli v Brežicah.
- c) zapisnikarja { g. Valentin Jare, učitelj v Rajhenbergu.
" Josip Polane, " " Brežicah.
- d) blagajnik g. Luka Repotočnik, učitelj na Bizelskem.
- e) pevovodja g. Blaže Tramšek, učitelj na Vidmu.
- f) odborniki { g. Štefan Vezenshek, učitelj v Podsredi.
" Tomaž Dernjač, nadučitelj v Sevnici.
" Josip Kline, učitelj v Artičih.

Iz sporočila g. predsednika o društvenem delovanju in stanju se razvidi, da je društvo v preteklem društvenem letu imelo 6 rednih sej in eno izvenredno. Pri teh se je prednašalo: a) Zemljepisje v ljudske šoli, b) vpodobljenje naše zemlje, c) računstvo z desetskami, d) organizacija ljudske šole, e) začetek človeške omike, f) važnost materinskega jezika v ljudske šoli, g) Kabellegung.

Dalje se prečita tudi račun posameznih dohodkov in izdatkov. Iz vsega tega je povzeti, da je društvo delalo in da je tudi daljnega životarenja zmožno. — Prihodni shod bode zopet v Rajhenburgu meseca januarja prihodnega leta. V. J.

Na Ogerskem so bile ljudske šole, zlasti do leta 1855. jako slabo osnovane. — Ravno imenovano leto umrl je na Ogerskem neki sto let stari volovski pastir, od čegar se je zvedelo, da je bil samo enkrat v cerkvi, in to je bilo takrat, — ko so ga h krstu prinesli. V šolo se vé da pa še enkrat ni prišel! Takrat ni bilo to nič čudnega, ker se je tako malo na ljudsko omiko ozir jemalo. Posebno pa se tisti ni čudil, kteremu so znane neizmerne puščine, ki se od Budim - Pešte čez Arad in Temešvar razprostirajo. Tukaj se je našlo mnogo pastirjev, kateri niso ne cerkve ne šole obiskovali; totí „sinovi nature“ niso imeli ne šol ne učiteljev, ne cerkev ne duhovnikov; izjema mala bila je le pri tistih, ko so bili v službi kakega bogatega duhovnega pastirja ali župnika. — Leta 1856 pa so tudi na ogerskih pustinah (štepah) začeli šole zidati in skrbeti za poduk uboge zapuščene mladine. Otroci obiskujejo zdaj ne le po leti temuč tudi po zimi šolo. Po zimi pa imajo otroci posebno dosto mraza prestati, ker tukaj pokriva debel sneg pustino, in komaj se vidi tu in tam kaka borna bajtica izpod snega. Tudi so imenovana stanovanja daleč narazen. Kako morejo tedaj otroci, ki so po 2—3 ure oddaljeni od šole, redno šolo obiskovati? Tukaj se nahajajo pa dobrosrčni premožnejši kmetje, ki naprežejo dva do štiri svojih krepkih in čilih kónj in naložé šolsko mladež na prostore sani. Kmetje tamošnji so se namreč zedinili tako, da denes pelje Andraš — jutri Ferenc — pojuternjem Štefan otroke v šolo — in tako se vrsté drug za drugim. Nasledek šolskega obiskovanja pa bode, da ne bodo na ogerskih pustinah samo telesno krepki sinovi zrastli,

ampak da bodo ti tudi duševno napredovali, in da ne bode trebalo pandurju ali žandarmu od zlega jih odvrčevati, ampak da se bodo mogli lahko po svoji lastni vesti hudega ogibati in v dobrem napredovati. — Tako se tedaj omika širi v najodljudnejše kraje ogerske kraljevine! Takih ljudskih šol nahaja se zdaj na ogerskih pustinah že okoli štirideset.

S. Meglič.

Iz Ptuja. Na naši spodnji realgimnaziji imamo ravnatelja g. Fichna, ki enakopravnost jezikov toliko spoštuje, kot kuharica ščurka v piskru. Tukajšnje šolo obiskujejo se vé da otroci slovenskih starišev. A on, akoravno rojen Slovan, zmirlja novo vstopivše učence z „windische Troteln“; zlasti nad takimi svojo jezo izpušča, ki prinesó iz ljudskih šol — slovenska spričala, — kakor da bi to prav ne bilo. Nadalje uboge učence s tem straši, da jih bo izpodil, ako se v dveh mesecih nemškega jezika ne naučé. Zares, svobodomiselni gospod ravnatelj, to je lepo od Vas!

Ali ne veste, da ptujska real-gimnazija stoji na slovenskih tleh, da jo skoraj samo slovenski otroci obiskujejo? Res je prav, da se tudi v nemškem jeziku podučuje, ali imate pa pravico potem slovenski jezik popolnoma izbaciti iz vaše šole? Pedagogično pravilo je, da se otroci podučujejo najpopred v svojem maternem jeziku, potem se še le začénja z drugim jezikom. To vse se pa vže v ljudski šoli stori.

V Vašo šolo letos gotovo ni nobeden takih učencev vstopil, ki bi vsaj nekoliko ne znal nemški. Gg. učiteljev dolžnost bi tedaj bila otrokom, ki niso posebno zmožni nemškega jezika, najpopred v domačem jeziku učni predmet pojasniti — potem naj se še le v nemščini nadaljuje. Učence pa strašiti in jim ljubezen do svojega materinega jezika jemati, to pa, bogme, ni lepo od Vas. Veliko starišev je že razdraženih nad tem postopanjem, in rajše bodo pošiljali svoje otroke v oddaljeno Ljubljano ali v Varaždin, kjer se ne mučijo precej od začetka tako strašno z nemščino. Naj bi te vrste g. ravnatelja ginile, da bi milostljivše postopal proti slovenskim učencem! (Dvomimo jako. — Vr.)

Iz Ljutomera. *) (Šolska veselica.) Konec šolskega leta smo pri nas imeli sledeče svečanosti: V saboto 30. avgusta bila je ob devetih sv. meša, ktere se je vdeleževala vsa šolska mladež. Po maši je šla mladina v šolo, v svoje razrede. Vsi učitelji s krajnim šolskim nadzornikom se podajo potem v poedine razrede. Tu otroke nagovoré s primernimi besedami: g. nadzornik, g. nadučitelj in vsak razrednik sam, kateri jim potem šolska naznanila razdeli. Drug dan v nedeljo je bila dopoldne v sobi 1. realke razstava izdelkov šolske mladine, in sicer: ženska ročna dela, risanja, pisanja, razni pisni izdelki

*) Zakasjeno.

itd. Te izdelke so ogledovali starši, šolski prijatelji in veči učenci. Popoldne se je pa vršila prava konecletna šolska svečanost in veselica. Ob treh so se zbrali vsi otroci — nad 400 — v šoli. (Rekli so učitelji, da skoraj nijeden ni izostal.) Paroma so zdaj korakali na bližnji travnik, z drevjem lepo zasajeni — lastnina šoli prijaznega gospoda Dr. H. Tu je bil postavljen mali oder, z zelenjem okinčan.

Ko se je dečkom, deklicam in odrastlim (gospodi in kmetom) — vse množice je bilo okoli 2000 — posebej primeren prostor odločil, spregovori g. nadučitelj prvo besedo, s katero razloži pomen in namen veselice. Na to so začeli boljši otroci vseh razredov drug za drugim deklomavati razne pesmi: slovenske in nemške. Vmes se je od otrok predstavila otroška gledališčina igra: „Kaznovana radovednost.“ Na koncu deklamacij izvršila se je še prav lepo mična igra za otroke: „Učenca gresta na tuje.“ Naposled imel je učenec R. iz 4. razr. slovenski slavnostni govor in učenka Z. nemški.

Zdaj stopi na oder zopet g. nadučitelj, držeč „zlató knjigo“ v rokah. V tej so bila zapisana imena izvrstnih šolarjev. Po kratkem predgovoru prebere je pred vso zbrano množico. Za tem razdeli med otroke še „šolska poročila.“ (Glej „Uč.“ 25. št.) Duševna zabava se je s tem končala. Gospe in gospodične so pa že imele pripravljenega mnogo kruha, pekarij in mesa, in vse to so med veselo mladino razdeljevale. Mladi gospodje (dijaki) so pa z dobrim jabelčnikom (ne vinom) žejo gasili radostnim otrokom. Naposled so dečki telovadili, deklice se pa igrale, vsi skupaj še malo zapeli — a potem pa — ker se je noč bližala — prostor zadovoljno zapustili.

Drobtine in novice.

(Nova šolska knjiga.) — V c. kr. zalogi šolskih bukev na Dunaji je prišla ravnokar v slovenskem jeziku na svetlo: Nova avstrijska mera in vaga. Knjižica slovenskim šolam v porabo. Spisal dr. vitez Franc Močnik. — Ta knjižica obravnana na 63 straneh vso novo mero in vago, ter kaže učitelju pot, po katerem se ima ravnati pri poduku nove meterske mere. Obsežek knjižice je: 1. Uvod; 2. desetna sestava; 3. francozka meterska sestava; 4. uredenje novih avstrijskih mer in vag; 5. prednosti novih mer in uteži; 6. računanje z desetinskimi števili; 7. računanje z novo mero in vago; 8. spreminjanje stare mere v novo in narobe; 9. nove mere in uteži in računanje z njimi v ljudske šoli. — Učiteljem, pa tudi vsem drugim, ki bi se radi temeljito seznanili z novo metersko mero, bode ta knjižica gotovo prav dobro služila. Dobiva se pri bukvarjih Giontinitu, Gerberju in Tillu po 25 kr.

(Deželni zbori) so sklicani na 26. novembra. Učiteljska društva obrnitó se skupno s prošnjami do njih, da zboljšajo nam naše revno

stanje. Pa tudi poedini učitelji naj osebno ali pismeno z znanimi deželnimi poslanci besedo o našej mali plači in o drugih pomanjkljivih šolskih zadevah spregovoré. Trkati je treba, da se odpre.

(Na Kranjskem), v Postojni in Vipavi govoré o osnovanji meščanskih šol. Voljo imajo torej dobro, a meso je slabo, in težko bode tako hitro do izpeljave prišlo. Sicer pa ne bodo dobili učiteljev za 600 gld. plače.

(Plače kranjskih učiteljev) vravnava deželni šolski svet deloma pametno, deloma pa tudi prav neprevidno. Da odloči v večih krajih po 500 gld., to naj bi še bilo, dasiravno je tudi to v sedanji dragini le pičlo plačillec. Da ustanovljuje na nekterih šolah namesto podučiteljskih mest učiteljska mesta, to je prav. Da pa pri podučiteljskih mestih v Postojni, Vipavi, Loki odločuje samo po 280 gld., to pa je že prevelika neumnost. Kdo bo nek za to plačilo služil, kak pastir, a ne učitelj?

(V korenje naj hodijo!). Neki g. župnik blizo Kranja pride po šoli k g. učitelju, ter mu pravi, da on (župnik) ne bo trpel, da bi mej njegovo uro otroci posamezno na stranisče hodili; učitelj naj pred, ko se verouk prične, na prvo vse dečke pelje v korenje, ki raste na njivi ob cesti, tu naj opravijo svojo potrebo, potem pa naj gre še po deklice, koje naj tudi skupno svojo potrebo v korenji opravijo. Ko mu učitelj zavrača, da bi tu sramožljivost trpela, in da se tu ne da zapovedovati, koliko časa more otrok potrebo zadrževati — po čemu so stranisča? — i. t. d., se g. župnik nevoljno odreže: „Sie wollen überall durchdringen“ in zapre vrata za seboj. — Ta gospodin je bil neki — vodja na ljudskeji šoli in je zdaj podpredsednik krajnega šolskega sveta. —

(Slovo). Preseljavaje se iz prijetnega Ljutomera na Vransko zahvaljujem se svojim gg. tovarišem v Ljutomeru in okoliči za skazano mi prijaznost, ter jim kličem srčno: Na zdravje!

Š. Meglič, učitelj.

Premembe v učiteljskem stanu po Slovenskem.

Na Štajerskem: G. Šimon Meglič učitelj na Vranskem; gospodična Ana Ludwig (iz Zagreba) podučiteljica v Ljutomeru; g. Jože Mihelič podučitelj pri Kapeli; g. Štrenkelj učitelj v Središči; g. Vencovski učiteljica v Rogatcu; g. Prešern (iz Koroškega) nadučitelj in g. Leban podučitelj v Mozirji.

Na Kranjskem: Gosp. Andrej Zamejec, profesor pastirstva, bo spraveval veroznanstvo pri učiteljskih preskušnjah do sklepa š. l. 1875/76. Gosp. Jože Travnar, spraš. učit. pripravnik, postane podučitelj na II. mestni šoli in gosp. Ignacij Koncilja postane učitelj na privatni šoli pri glazuti v Kočevji. — G. France Kneschaurek, učitelj v Waldherjevem zavodu, pride v Gradec za učitelja in vodjo na dekliški obrtnijski in nadaljevalni šoli. Gosp. Janez Petkovšek pride za učitelja v c. k. arzenal na Dunaj.

Listnica opravišstva: Sledečih gg. narodnikov J. Vranič, F. Dernjač in J. Agraš listi dohajajo nazaj. Prosijo se tedaj, naj naznanijo pravo adresu. —

Založnik J. Lapajne.

Za vredništvo odgovoren F. Breier. — Tisk „Narodne tiskarne“ v Mariboru.